

FRI – BLADET

Juli 2006

Samarbetsblad för svenska friluftsmuseer

Redaktör: Karin Blent, Stiftelsen Skansen, Box 27807, 115 93 Stockholm, Tel. 084428148,

E-post: karin.blent@skansen.se

Layout: Inga-Lill Hellqvist

Bästa FRI-vänner!

Det är fortfarande semestertid och sommaren är på långa vägar inte slut ännu, men för att ni skall vara väl föberedda inför vårt möte i slutet av augusti så kommer här lite läsning som lämpar sej väl för hängmattan.

Önskar er en fortsatt skön sommar.

Vi ses i Härnösand !

Karin Blent
sekreterare i FRI

PM

FRILUFTSMUSEERNA

- vem tar ansvaret för det mest originella i den svenska museivärlden?

I samband med avslutningskonferensen i februari 2006 för det nationella uppdraget för museer 2003-2005 på Jamtli i Östersund skickade konferensen en hälsning till Utbildnings- och kulturministern. Vi berättade i detta brev om behovet att också framöver kontinuerligt ha ett koncentrerat fokus på friluftsmuseernas utveckling (se bilaga). Detta förslag fastställdes på årsmötet för FRI – De svenska friluftsmuseernas samarbetsorganisation - i augusti 2006.

Sammanfattning och rekommendation

Friluftsmuseerna i Sverige ligger i början av 2000-talet fortfarande långt framme i internationella sammanhang, men skall denna position kunna bevaras och utvecklas behöver friluftsmuseerna en viss hjälp från Regeringens sida. Detta för att kunna upprätthålla en kontinuerlig specialistkompetens på tre områden där friluftsmuseerna inte kan utnyttja resurser och kompetens hos inomhusmuseerna.

De tre utpekade områdena är:

- Bebyggelsekultur och därtill hörande hantverk
- Trädgårds-, jordbruks- och skogsbrukskultur
- Pedagogik

Vi föreslår att Regeringen utser tre friluftsmuseer till arbetet med att säkerställa kontinuitet och specialistkompetens inom de tre utpekade ämnesområdena. Detta skall göras tillsammans med och utnyttjande av det nätverk av intressenter som utgörs av medlemmarna i FRI. De friluftsmuseer som är lämpliga att ta på sig detta ansvar är:

- Skansen i Stockholm när det gäller bebyggelsekultur och därtill hörande hantverk
- Fredriksdal i Helsingborg när det gäller trädgårds-, jordbruks- och skogsbrukskultur
- Jamtli i Östersund när det gäller pedagogik.

Var och en av dessa tre museer bör av Regeringen tilldelas en fast tjänst för tillförande av kontinuitet och specialistkompetens. Tjänsten förutsätts också hålla i friluftsmuseernas nätverk inom de respektive ämnesområdena och dels bistå FRI:s styrelse i årlig rapportering till Regering och FRI:s medlemsmuseer om status och gjorda insatser.

Vi föreslår att Regeringen satsar på denna insats som ett försök under en period på 5 år, varefter den utvärderas som underlag för ett nytt beslut.

Friluftsmuseerna i Sverige

Skansen i Stockholm bildades 1891 som världens första friluftsmuseum. Därefter följde etableringar i Skandinavien och runt om i Sverige fram till 1:a världskriget. Efter detta krig exporterades idén till övriga Europa samt kort innan 2:a världskriget bröt ut dessutom till Nordamerika. Sverige är fortfarande det mest tätbebyggda friluftsmuseilandet i världen.

FRI – De svenska friluftsmuseernas samarbetsorgan – ”organiserar” de 26 egentliga friluftsmuseerna i landet, där det finns anställda med relevant utbildning och kompetens. Härtill kommer flera hundra - kanske så många som 500 – små ”friluftsmuseer” i form av hembygdsgårdar med mer

än 5 byggnader och i många fall upp till 20 eller flera byggnader. Dessa samlingar av byggnader räknas dock inte som egentliga friluftsmuseer, då de i likhet med hembygdsföreningarna generellt icke kan ta på sig ett fullt museiansvar. Deras viktiga funktion som mötesplats i sin hembygd kan dock inte värdesättas högt nog.

FRI koncentrerar sin verksamhet på

- att representera de svenske friluftsmuseerna för omvärlden
- att stimulera kompetensutveckling
- att följa utvecklingen på friluftsmuseerna utanför Sverige
- att skapa sammankomster, konferenser och annat för medlemmarna
- att förse medlemmarna med relevant information

FRI bygger sin verksamhet på vissa antaganden om friluftsmuseerna, nämligen:

- Att de kan nå breda publikgrupper och alla slags människor oavsett ålder, utbildning eller kulturvanor,
- Att de förmedlar kunskap som kan upplevas med alla sinnen,
- Att de ger besökarna möjligheter att själva delta i verksamheten,
- Att de skapar samvaro och låter generationerna mötas,
- Att de med ett ekologiskt helhetsperspektiv förenar kultur- och naturvetenskap,
- Att de genom mötet mellan natur, historia, teater, musik, bild, dans, museiverksamhet, slöjd och hantverk ger möjlighet till tvärkulturella upplevelser och samarbetsformer,
- Att de kan vara skådeplats för aktiviteter som en mångfald av ideella organisationer själva arrangerar,
- Att de är en viktig resurs när det gäller kulturverksamhet för barn och ungdom, skola och förskola,
- Att de aktivt kan delta i bevarandearbetet när det gäller husdjur, växter, traditioner och hantverk,
- Att de kan delta i arbetet med att levandegöra kultur och naturmiljö genom att tillhandahålla kompetens och resurser,
- Att de kan vara informationscentra, bedriva folkbildning och inspirera till ideella verksamheter inom samtliga berörda områden,
- Att de är centra för utveckling av verksamheter som sedan kan bedrivas inom lokala föreningar, hembygds museer och skolor,
- Att de ofta är och kan utvecklas till betydande turistmål.

Till detta kan tilläggas att det sedan 2002 finns ett väl fungerande nordiskt samarbete mellan de 12 äldsta och största friluftsmuseerna i Norden – från Sverige ingår Skansen, Jamtli, Gamla Linköping och Kulturen i Lund i detta s.k. Nordiska FRI.

Friluftsmuseernas centrala behov och möjligheter i ett 10-20 års perspektiv

Man kan som ovan nämnts framhäva flera specialiteter för friluftsmuseerna som bygger på mer än 100 års erfarenhet.

Det verkar rimligt att samla alla dessa utmaningar under tre grundläggande behov som alla friluftsmuseer delar och som i denna form och med detta innehåll skiljer dem från andra museer eller kulturinstitutioner.

Friluftsmuseet – museet under öppen himmel – har särskilda förutsättningar när det handlar om bebyggelsehistoria, trädgårds-, jordbruks- och skogskultur samt pedagogik. Dessa förutsättningar skapar både möjligheter och behov som här kort presenteras.

När det rör sig om bebyggelse- och hantverkshistoria så kan man på friluftsmuseerna visa denna i måttstocksförhållande 1:1. På friluftsmuseet kan besökaren uppleva byggnaderna i full skala, både exteriört och interiört., och med alla sinnen. Detta är själva idén med friluftsmuseet. Här finns en direkt koppling till bevarandet av byggnaderna och därmed också till kulturmiljökunskapen.

Det finns även en direkt koppling mellan bevarande och förmedling. I många år har det kritiserats, ur kulturhistorisk synpunkt, att friluftsmuseet genom att flytta en byggnad till museets mark har skiljt byggnaden från sin ursprungsmiljö och därmed i väsentliga delar förstört det som gjorde byggnaden bevarandevärd.

I dag är dessa synpunkter mer nyanserade. Det har med det 20:e århundradets erfarenhet skapats stor respekt för friluftsmuseernas insatser. Man kan uttrycka det på så sätt att man genom att flytta en byggnad till museet, har möjliggjort ett bevarande med full kontroll över byggnaden, dvs att man använder rätt material och teknik i förhållande till byggnadens historia. Därtill kommer att friluftsmuseet kan ha kontinuerlig kontroll över byggnaden genom professionell tillsyn.

Slutligen visar många års erfarenhet att friluftsmuseernas insatser när det gäller bevarandet av byggnaderna även leder till bevarandet av själva hantverket, samtidigt som kunskap om vår byggnadshistoria förmedlas till besökarna.

Ungefär samma resonemang gäller när det handlar om trädgårds-, jordbruks- och skogshistoria. Friluftsmuseet utgör en oas där besökaren kan se kulturhistoriska växter i båda trädgård och jordbruk samt även de kulturhistoriska lantraserna.

I samarbete med andra intresseorganisationer gör friluftsmuseerna insatser för att bevara genmaterial. Friluftsmuseets viktigaste insats består emellertid i att sprida kunskap om och visa detta material för besökarna.

I friluftsmuseets speciella kunskapsuppbyggnad inom området ingår både kulturhistoria kring växter och raser liksom även bevarandet av hantverksmässiga färdigheter. Genom detta arbete skapar friluftsmuseet en grund för allmänbildning när det gäller bevarandet av genmaterial och respekt för andra organisationers insatser inom området. Detta är viktigt i ett längre perspektiv när det handlar om det levande genmaterialets bevarande och förståelsen för de möjligheter som ligger i detta.

Friluftsmuseets möjligheter till att bedriva pedagogik bygger helt på helheten. Liknande ett inomhusmuseum kan friluftsmuseet bygga den pedagogiska verksamheten på känslan från hela atmosfären av ”äkthet”, men på friluftsmuseet blir detta kontextaktualiserat genom hela miljör. Detta skapar en helhet som når ut till en bredare sektor av befolkningen än vad andra museer kan nå. Inte minst är friluftsmuseet mycket lämpligt som pedagogisk arena för att nå barn och unga.

Pedagogik på friluftsmuseet innebär inte blott att deltagaren lär sig historia på traditionellt vis. På friluftsmuseet blir "historia" ofta en ingång till helt andra inlärningsprocesser. Att t.ex. lära sig ett hantverk, att slå med lie eller att göra en höstack blir både kunskaps-, färdighets- och attitydöverföring från lärare till lärande i den pedagogiska verksamheten.

Detta tillsammans med användandet av alla sinnen ger mycket speciella möjligheter som ännu bara till en del är utvecklade. Friluftsmuseerna har, speciellt i de omtalade områdena, mycket stora och unika möjligheter som dessutom i det dagliga friluftsmuseilivet hör tätt tillsammans. I större eller mindre sammanhang delas dessa områden dessutom av alla friluftsmuseer.

Det är också dessa områden i friluftsmuseernas verksamhet som kan utpekas som de specifika områden där dessa museer har sina egenartade behov av utvecklingsresurser för att kunna stimulera specialkompetens, kunskapsutveckling och erfarenhetsspridning. Detta för att kunna säkerställa att hela friluftsmuseisektorn skall kunna bevara och utveckla sin nationella, nordiska, europeiska och globala position som en museimodell med helt speciella möjligheter och fördelar.

Ansvar i nätverksupplagan

Inget friluftsmuseum i landet har i dag den indiskutabla ledande rollen inom alla tre omtalade ämnesområdena, som emellertid måste anses som både kompletterande till varandra och med var sitt utvecklingsbehov.

Friluftsmuseerna i Sverige är spridda ut över hela landet och arbetar under mycket olika förutsättningar när det gäller både klimat och organisation. Dessa skillnader bör man se som en väsentlig del av grundorsaken för att skapa en ansvarsmuseiroll.

Skansen, Fredriksdal och Jamtli är på ett bra sätt spridda över landet och representerar samtidigt tre olika organisationsformer som statlig stiftelse (Skansen), kommunal museienhet (Fredriksdal) och som en del av en regional museiverksamhet (Jamtli). De tre museerna känner varandra väl genom flera års samarbete på nationell nivå inom FRI.

Den geografiska spridningen och de olika organisatoriska tillhörigheterna ger en god grund för att sprida erfarenheterna vidare till hela friluftsmuseikretsen. Genom samarbetet i organisationen FRI och de goda erfarenheterna med detta är de alla redan nu etablerade inom de mest nödvändiga kommunikationskanalerna.

De tre museerna har på var sitt verksamhetsområde under många år gjort sig kända som framstående, kompetenta och handlingskraftiga. Som exempel kan nämnas Skansens insatser för förmedling av god byggnadsvård, vartill hör etableringen av Skansen Byggnadsvård med kurser, föreläsningar, hantverksdemonstrationer, utställningar och butik, Fredriksdals insatser för förmedling av både kulturhistorisk trädgård och jordbruk i ekologiskt perspektiv med bl.a. utveckling av ett stort undervisningsmaterial samt Jamtlis förmedling och utveckling av en speciell friluftsmuseipedagogik baserat på inlevelse genom interaktivitet nu senast med bl.a. rollspel om tillvaron på en flyktingförläggning.

Clusternätverksmetoden kommer att vara en fördel när det handlar om ansvaret för friluftsmuseernas tillgång till utveckling. Genom att låta Skansen, Fredriksdal och Jamtli dela på ansvaret utifrån ovan nämnda ämnesområden samt låta dem ha kollektivt ansvar rörande organisationen FRI:s medlemmar skapas det både en demokratisk grundlag och en demokratisk förankring av ansvaret.

BILAGA

Jamtli 10 februari 2006

Från den tredje och sista konferensen inom det nationella uppdraget för museer 2003-2005 vill deltagarna, representerande friluftsmuseer i Sverige, sända följande hälsning till vår minister samt Utbildnings- och kulturdepartementet:

Vi vill gärna uttrycka vår tacksamhet över att friluftsmuseerna, i och med detta uppdrag, har hamnat i fokus i museivärlden och fått möjlighet till utveckling och kvalitetshöjning. Friluftsmuseerna är speciella. Här finns kulturhistoriska byggnader, naturmiljöer, trädgårdar, kanske till och med levande djur. Det skapar i sin tur speciella förutsättningar, behov, möjligheter och problemställningar.

Det finns inget tvivel om att friluftsmuseerna, i grunden en svensk och skandinavisk uppfinning, har möjlighet att arbeta med andra metoder än inomhusmuseerna. Det innebär också att de har en unik potential att utveckla metoder inom så olika ämnen som livslångt lärande, hållbar ekologisk utveckling och multikulturalitet. Vi vill därför uppmana ministern och departementet att överväga möjligheten att upprätthålla en fortsatt fokusering på friluftsmuseernas utveckling.

Det enklaste sättet att uppnå detta är att inkludera friluftsmuseerna i diskussionerna kring ansvarsmuseirollen, särskilt om det är tänkbart att en grupp av friluftsmuseer skulle kunna dela på ett sådant ansvar. FRI, de svenska friluftsmuseernas samarbetsorganisation, bidrar gärna med kunskap baserad på mer än hundra års erfarenheter med friluftsmuseer i Sverige. De tre senaste årens utvecklingsarbete inom det nationella uppdraget blir förstås särskilt värdefulla att väga in i det fortsatta arbetet.

FRI har i slutet av augusti sin årliga konferens och sitt årsmöte. Mötet äger rum i Härnösand. Vi avser att vid detta tillfälle behandla nämnda fråga och vill under september månad återkomma till Utbildnings- och kulturdepartementet med en genomarbetad PM om hur vi ser på friluftsmuseernas ev. ansvarsmuseiroll.

På konferensens vägnar

Friluftsmuseernas samarbetsorgan (FRI)

Karin Blent
sekr.

Årsmöte på Murberget den 30 augusti 2006

Dagordning

1. Val av ordförande
2. Val av sekreterare
3. Val av två justerare
4. Verksamhetsberättelse
5. Medlemsärenden
 - Förslag på ny medlem: Äskhults by i Kungsbacka kommun.
6. Fasställande av eventuella avgifter
7. Val av ordförande och sekreterare för kommande verksamhetsår
8. Godkännande av PM om ansvarsmuseirollen för friluftsmuseerna.
9. Beslut om plats för nästa årsmöte
10. Rapporter
11. Övriga ärenden
12. Mötets avslutande

Britta Nyström
Intendent Äskhults By
Kungsbacka kommun
britta.nystrom@kungsbacka.se

Kungsbacka 060307

Till Henrik Zip Sane
ordförande i föreningen FRI

Ansökan om medlemskap i FRI

Äskhults By, som ligger i Kungsbacka kommun, blev kulturresevat år 2004. Dessförinnan var byn byggnadsminnesförklarad (1981) och omgivande landskap var naturresevat (1997). Sedan år 1998 bedrivs en aktiv pedagogisk och publik verksamhet.

Byn ägs idag av Västkoststiftelsen. Länsstyrelsen i Halland bidrar med medel till restaureringar av byns gårdar (fyra st) och Kungsbacka kommun ansvarar och bidrar med medel till publik verksamhet. Inkomster via entréavgifter, guidningar samt kaffestugan är viktiga för att verksamheten ska gå runt. Tidigare (åren 1963-2004) förvaltades byn av Äskhultsstiftelsen, vilka idag är en stödorganisation. Byn har ett skötselråd med ovan nämnda representanter inkl läns museet Varberg, samt även ett expertråd, där representanter från bla RAÄ och etnologiska institutionen Gbg, ingår.

Äskhult 1700-1800-tals by är unik genom att gårdarna ligger kvar på sina ursprungliga platser, trots att det varit skiftesreformer under 1800-talet. Även markerna runt gårdarna ligger orörda. Endast en av de elva byggnaderna är hitflyttad, (1968) efter en eldsvåda i ett av manhusen (1953). Byn var bebodd ända fram till början av 1960-talet, och 1964 dog den siste äskhultsbon. Sedan några år tillbaka återskapas Äskhult by, så mycket som är möjligt, efter en storskifteskarta från år 1825.

Byn är öppen för besökare från första maj till sista september, men tar även emot grupper under övrig tid, om behov finnes. Vi har ca 16 000-18 000 betalande gäster under säsongen, men minst 10 000 icke betalande gäster som besökare byn övrig del av året, samt under kvällar sommartid.

Under vår och höst tar vi emot skolklasser, ca 40 klasser (se program hemsida), och drygt 100 bussguidningar under hela säsongen. En "Tidsresa" ordnas också via turistbyrå i kommunen, där besökare åker runt i buss, med guide och besöker platser i kommunen från istid till nutid. Bussen gör uppehåll på olika platser som dramatiseras, bla ingår ett besök i Äskhult. Denna resa är mycket populär, och förra året genomfördes 32 st tidsresor. Även tidsresor för barn ordnas.

Vårt sommarprogram innehåller aktiviteter, underhållning och barnverksamhet. Allt inom ramen för vårt kulturarv, vad gäller gamla hantverk, folktro, folkmusik, byggnadsvård, landskapsguidningar samt ett eget bygdespel.

Kaffestugan, som ligger i ett av manhusen, serverar kaffebröd som bakas på gamla recept ifrån socknen.

Vi är ca åtta st anställda, varav en halvtid intendenttjänst (årsanställd), resterande tjänster endast under säsong: en entrépersonal, två guider samt fyra cafépersonal. Extra personal (även parkeringsvakter) inkallas vid behov. Västkuststiftelsen har en årsanställd bonde och några medhjälpare vid behov.

Vi samarbetar med Kungsbacka kommuns olika förvaltningar, Kungsbacka hemslöjdsgille, Förlanda hembygdsförening, Läns museet Varberg, Lst Halland, RAÄ mfl.

Hoppas att jag fått med allt du behöver veta!

Mer information kan också ges av länsantikvarie Mats Folkesson
mats.folkesson@nlst.se

eller turistchef
Ingalill Kämmerer
ingalill.kammerar@kungsbacka.se

Med Vänlig Hälsning

Britta Nyström
Tel- 0300-83 47 60